કુટુંબ અને સમુદાય

પ્રકરણ ૯

પ્રેમ અને ધર્મ પારિવારિક જીવનનું ફૂલ અને ફળ છે.

- થિરુવલ્લુવર

મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો ?

1. કુટુંબનું એકમ શા માટે મહત્ત્વનું છે?

2. સમુદાય શું છે અને તેની ભૂમિકા શું છે?

0681CH09

કુટુંબ

આપણામાંના લગભગ બધા જ એક પરિવારમાં રહીએ છીએ. કુટુંબ એ કોઈ પણ સમાજનો મૂળભૂત અને સૌથી પ્રાચીન એકમ છે. આજે ભારતીય સમાજમાં અનેક પ્રકારના કુટુંબો છે – સંયુક્ત કુટુંબોથી માંડીને નાના કુટુંબો સુધી. સંયુક્ત કુટુંબની ઘણી પેઢીઓ સાથે રહેતી હોય છે - દાદા-દાદી, માતાપિતા, કાકા અને કાકી, ભાઈઓ, બહેનો અને પિતરાઈઓ.

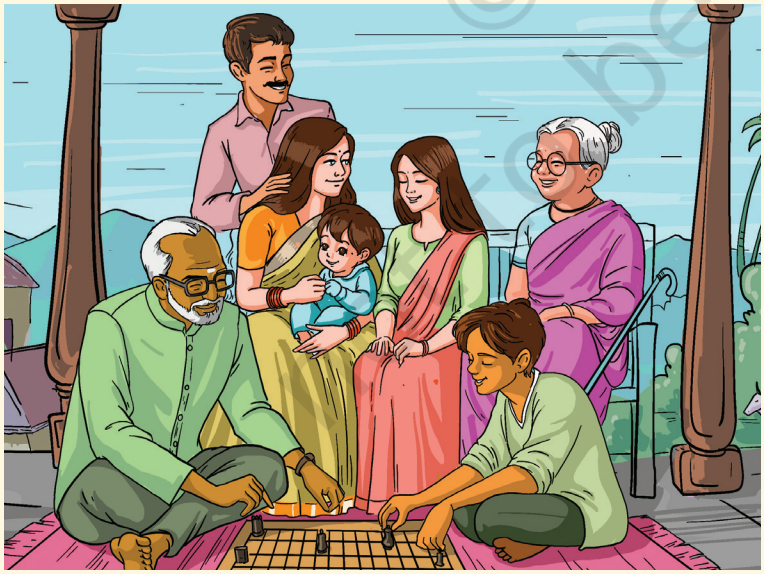

સંયુક્ત કુટુંબનાં ઉદાહરણો

© NCERT not to be republished

બીજી તરફ, નાના કુટુંબ, એક દંપતી અને તેમના બાળકો અને કેટલીકવાર એક માતાપિતા અને બાળકો સુધી મર્યાદિત હોય છે.

ચાલો શોધીએ

→ તમે તમારા પડોશમાં કયા પ્રકારનાં કુટુંબોને જુઓ છો? દરેક પ્રકારના ઘરોની સંખ્યા સાથેના પ્રકારને સૂચિબદ્ધ કરો.

→ કયા પ્રકારો વધુ વારંવાર જોવા મળે છે? તમને કેમ લાગે છે કે આવું છે?

→ એક વર્ગ પ્રવૃત્તિ તરીકે, તમારા સહાધ્યાયીઓના તારણો સાથે તુલના કરો અને ચર્ચા કરો.

અંગ્રેજીમાં, કૌટુંબિક સંબંધોનું વર્ણન કરવા માટે બહુ શબ્દો નથી; અમે તેમાંના કેટલાકને પહેલા ફકરામાં જોયા. ભારતીય ભાષાઓમાં બીજી ઘણી પરિભાષાઓ છે. દા.ત., હિંદીમાં બુઆ, તાઉ, તાઈ, ચાચા, માસી, નાના, નાની અને બીજું ઘણું બધું છે. તમિલ જેવી કેટલીક ભાષાઓમાં મોટા ભાઈ/બહેન અથવા નાના ભાઈ/બહેન માટે પણ અલગ અલગ શબ્દો છે. પરંતુ ભારતીય ભાષામાં 'પિતરાઇ ભાઇ' માટેનો શબ્દ શું છે? મોટાભાગની ભારતીય ભાષાઓમાં, તમે જોશો કે આવો કોઈ શબ્દ નથી! એનું કારણ એ છે કે પિતરાઈઓ તો 'ભાઈ' અને 'બહેનો' જ હોય છે. આ તમામ વચ્ચેના ઊંડા બંધનો પર ભાર મૂકે છેપરિવારમાં બાળકો.

© NCERT not to be republished

ચાલો શોધીએ

→ તમારા પરિવારના તમે વિચારી શકો તેવા તમામ સભ્યોની યાદી બનાવો, જેમાં થોડા દૂરના સંબંધીઓનો પણ સમાવેશ થાય છે. તમારી માતૃભાષા અથવા પ્રાદેશિક ભાષામાં તેમની શરતો સૂચિબદ્ધ કરો અને અંગ્રેજીમાં સમકક્ષ શોધવાનો પ્રયાસ કરો. હિંદી માટે નીચે બે ઉદાહરણો છે:

નામ	ગુજરાતી શબ્દ	અંગ્રેજીમાં વર્ણન / શબ્દ
રાની	બહેન	માતાના ભાઈની પુત્રી (પિતરાઇ ભાઇ) (અન્ય સંભવિત અર્થોમાં
સમીર	કાકા	પિતાનો નાનો ભાઈ (કાકા)

→ નોંધ લો કે, ઘણી વાર, તમારી માતૃભાષા અથવા પ્રાદેશિક ભાષામાં એક જ શબ્દને ચોક્કસ વ્યાખ્યા આપવા માટે અંગ્રેજીમાં ઘણા શબ્દોની જરૂર પડે છે.

ભૂમિકાઓ અને જવાબદારીઓ

પરિવારના સભ્યો વચ્ચેના સંબંધો પ્રેમ, કાળજી, સહકાર અને પરસ્પરાવલંબન પર આધારિત હોય છે. 'સહકાર'નો અર્થ થાય છે 'સાથે મળીને કામ કરવું'. પરિવારના દરેક સભ્યની અન્ય સભ્યો પ્રત્યેની ભૂમિકા અને જવાબદારી હોય છે. દાખલા તરીકે, માતાપિતા તેમના બાળકોને ઉછેરવા માટે જવાબદાર છે જેથી તેઓ સુખી વ્યક્તિઓ અને સમાજના જવાબદાર સભ્યો બની શકે. પરંતુ, જેમ જેમ બાળકો મોટા થાય છે, તેમ તેમ તેઓ પરિવારના અન્ય સભ્યોને મદદ કરવા માટે ઘરની વધુ જવાબદારીઓ લે છે પછી તે માતાપિતા હોય કે બહેન હોય કે ભાઇ, વગેરે. દૈનિક અભ્યાસ દ્વારા, બાળકો ઘરના જીવનમાં ભાગ લેવાનું શીખે છે. ઘણા ઘરોમાં, બાળકો તેમના પરિવાર દ્વારા પેઢીઓથી અનુસરવામાં આવતી કેટલીક પરંપરાઓ અને પ્રથાઓ પણ શીખે છે.

© NCERT not to be republished

ચાલો શોધીએ

આ પ્રશ્નોના જવાબ આપો અને તમારા જવાબોને થોડા સહાધ્યાયીઓ સાથે સરખાવોઃ

→ તમારા કુટુંબમાં કોણ નક્કી કરે છે કે બજારમાંથી શું ખરીદવાનું છે?

→ તમારા ઘરમાં ભોજન કોણ બનાવે છે?

→ તમારા પરિવારમાં સૌથી વૃદ્ધ વ્યક્તિ કોણ છે?

→ તમારા ઘરમાં પોતા કોણ કરે છે?

→ તમારા ઘરમાં વાસણો કોણ ધોવે છે?

→ તમારું હોમવર્ક કરવામાં તમને કોણ મદદ કરે છે?

આપણા ધર્મનું પાલન કરવું, અથવા આપણું કર્તવ્ય કરવું એ ભારતીય સંસ્કૃતિનો એક મહત્વપૂર્ણ સિદ્ધાંત રહ્યો છે. આ કુટુંબ એક 'શાળા' પણ છે, જ્યાં બાળકો અહિંસા, દીના (આપવું), સેવા (સેવા) અને ત્યાગ (બલિદાન) જેવા મહત્વપૂર્ણ મૂલ્યો શીખે છે. કુટુંબની વ્યક્તિઓ ઘણીવાર પરિવારની જરૂરિયાતોનું ધ્યાન રાખવા માટે પોતાની જરૂરિયાતો છોડી દે છે.

આવી જ એક વાર્તા જોઈએ.

શાલિની તેના પરિવાર સાથે કેરળના એક શહેરમાં રહે છે. તેના પિતા નાનો ધંધો કરે છે અને તેની માતા નજીકની શાળામાં શિક્ષિકા છે. શાલિનીને એક નાનો ભાઈ છે. તેની દાદી, અચમ્મા (પિતાની માતા), ચિત્તપ્પા (પિતાના ભાઈ અથવા પૈતૃક

© NCERT not to be republished

કાકા) અને તેના ચિત્તી (કાકી અથવા કાકાની પત્ની) તેમની સાથે રહે છે. તેમને એક પુત્રી છે, શાલિનીની પિતરાઈ બહેન, જેને તે ચિન્ની કહે છે. શાલિનીના કાકાએ હમણાં જ તેની નોકરી ગુમાવી છે અને તેની કાકી ગૃહિણી છે. આખો પરિવાર ઓણમના તહેવારની તૈયારી કરી રહ્યો હતો. અચમ્માએ શાલિનીના પિતાને કહ્યું કે તેના ભાઈને આર્થિક મુશ્કેલી પડી રહી છે, તેથી તેઓ તહેવાર માટે નવા કપડાં ખરીદી શકતા નથી. જ્યારે શાલિનીના માતા-પિતા તેને અને તેના ભાઈને શોપિંગ કરવા લઈ ગયા ત્યારે તેમણે માત્ર પોતાના માટે જ નહીં, પણ ચિત્તપ્પા, ચિત્તી અને ચિન્ની માટે પણ નવાં કપડાં ખરીદ્યાં હતાં. પરિણામે શાલિનીને એણે ધાર્યું હતું એવો સિલ્કનો ડ્રેસ ન મળ્યો; તેને એક સાદા સુતરાઉ કપાસ માટે સમાધાન કરવું પડ્યું. અચમ્માએ શાલિનીને સમજાવ્યું કે આ રીતે પરિવારો એકબીજાને ટેકો આપે છે અને તેમની પાસે જે છે તે શેર કરે છે. શાલિનીને તેના સાદા ડ્રેસમાં કોઈ વાંધો નહોતો. તે ખુશ હતી કે દરેકને કેટલાક નવા કપડાં મળી શકે છે.

© NCERT not to be republished

ચાલો શોધીએ

→ સાત સભ્યોના આ કુટુંબનું એક સાદું વૃક્ષ દોરો.

→ તને શું લાગે છે કે શાલિનીનાં માબાપ બધાં માટે કપડાં ખરીદતાં હતાં?

→ જો તમે શાલિનીની જગ્યાએ હોત તો તમે શું કર્યું હોત?

તે વાર્તા કેરળમાં સેટ કરવામાં આવી હતી. ચાલો હવે આપણે ઈશાન દિશામાં જઈએ, મેઘાલયના એક ગામમાં. .

મારું નામ તેનઝિંગ છે. આપણે જે પર્વતોમાં રહીએ છીએ તે મને ગમે છે, જોકે જીવન ક્યારેક મુશ્કેલ હોય છે. મારા પિતા એક નાની કરિયાણાની દુકાન ચલાવે છે. મારી મા એક સ્થાનિક હસ્તકળા સહકારી મંડળીમાં વ્યસ્ત થઈ ગઈ, અમારા સુંદર પરંપરાગત કાપડ, લાકડાની કોતરણી અને અન્ય વસ્તુઓ પ્રવાસીઓને વેચવા માટે બનાવવામાં વ્યસ્ત થઈ ગયા

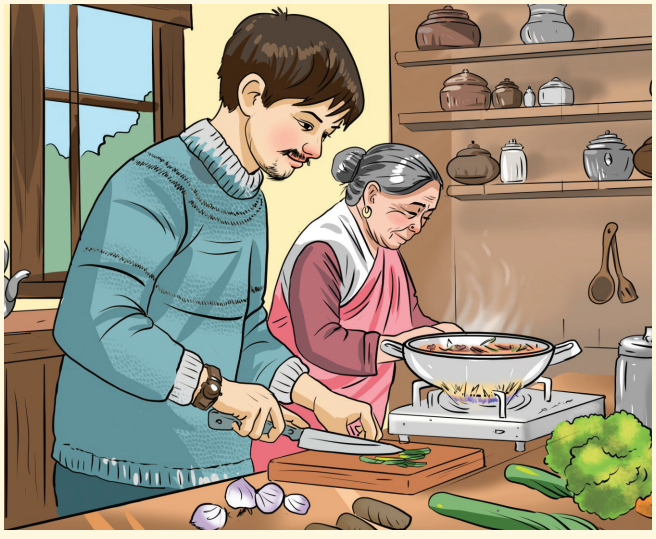

પછી, મારા પપ્પા ઘરની સફાઈમાં જોડાયા, અમારા નાના શાકભાજીના બગીચા અને ઘરના અન્ય કામોની સંભાળ રાખતા. ઘણીવાર, તે મારી દાદીને અમારા બધા માટે ખોરાક તૈયાર કરવામાં મદદ કરે છે.

દાદીમા પાસે હંમેશાં મને કહેવા માટે તમામ પ્રકારની રસપ્રદ વાર્તાઓ હોય છે, રમૂજ અને ડહાપણ સાથે; તેના કરતાં વધુ સારી રીતે કોઈ લોકોને સમજતું હોય તેવું લાગતું નથી! દાદા મને મારા હોમવર્કમાં મદદ કરે છે અને મને સ્કૂલ બસ સ્ટોપ પર લઈ જાય છે. તે અમારી વસાહતમાં સામાજિક કાર્યમાં પણ સક્રિયપણે સામેલ છે અને હંમેશાં અન્ય લોકોને તેની સહાય પૂરી પાડે છે. ઉદાહરણ તરીકે, જ્યારે અમારા વિસ્તારમાં વીજળી ગુલ થઈ જાય છે, ત્યારે તે નજીકની ઓફિસમાં જઈને ફરિયાદ નોંધાવે છે. જ્યારે તોફાનમાં અમારા પડોશીઓના ઘરને નુકસાન થયું, ત્યારે તેણે સમારકામમાં મદદ કરવા માટે આખા પડોશમાંથી કેટલાક પૈસા એકઠા કર્યા.

અમે ભાગ્યશાળી છીએ કે મારા માતાપિતા ખોરાક અને કપડાં જેવી અમારી મૂળભૂત આવશ્યકતાઓની સંભાળ લઈ શકે છે. જ્યારે કોઈ ખાસ ખર્ચ આવે છે, ત્યારે મેં ઘણી વાર જોયું છે કે તેઓ તેમની સાથે મળીને ચર્ચા કરે છે. માતા કહે છે કે ભવિષ્યમાં ઉભી થનારી કોઈપણ અણધારી જરૂરિયાતો માટે આપણે હંમેશાં કેટલાક પૈસા બચાવવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

વિચાર કરીએ

- તેનઝિંગના પિતા ખાસ ખર્ચ માટે પત્નીની સલાહ કેમ લે છે?
- ઘરના કામકાજમાં તેની ભાગીદારી વિશે તમને કેવું લાગે છે?
- દાદા-દાદી કઈ ભૂમિકાઓ નિભાવે છે?

© NCERT not to be republished

ચાલો શોધીએ

→ ભારતમાં ક્યાંક એક એવા પરિવારની વાર્તા બનાવો, જ્યાં આપણે જોઈએ છીએ કે કેટલાક પારિવારિક મૂલ્યો પાળવામાં આવે છે. લેખન અથવા ડ્રોઇંગ દ્વારા તેને તમારા વર્ગ સાથે શેર કરો.

→ તમારા બધા ક્લાસના મિત્રો સાથે બે કે ત્રણ પરિવારોની આસપાસ એક નાનું નાટક કરો. તમે જે નાટક લખો છો તેમાં કેટલીક પડકારજનક પરિસ્થિતિઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે જેનો પરિવારોએ સામનો કરવો પડ્યો હતો, અને તે કેવી રીતે ઉકેલાય છે તે દર્શાવી શકે છે.

→ શાલિની અને તેનઝિંગની વાર્તાઓમાં આપણે સંયુક્ત કુટુંબનાં ઉદાહરણો જોઈએ છીએ. તમને શું લાગે છે કે આધુનિક જીવનનાં કયાં પાસાંઓ છે, જે કેટલાંક યુગલોને નાના કુટુંબની પસંદગી કરવા પ્રેરે છે (એટલે કે, જૂની પેઢીઓ કે અન્ય સગાંવહાલાંઓથી અલગ રહેતાં)? બે પ્રકારના પરિવારોના કેટલાક ફાયદા તેમજ ગેરફાયદા શું હોઈ શકે?

સમુદાય

પરિવારો માત્ર પોતાની અંદર જ નહીં, પરંતુ અન્ય પરિવારો અને તેમની આસપાસના લોકો સાથે પણ જોડાયેલા હોય છે. જોડાયેલા લોકોના આવા જૂથને 'સમુદાય' કહી શકાય (સંદર્ભના આધારે 'સમુદાય' માટે અન્ય અર્થો પણ છે). સમુદાયના સભ્યો વિવિધ કારણોસર એકઠા થાય છે, જેમ કે તહેવારોની ઉજવણી અને તહેવારો, લગ્નો અને અન્ય કાર્યક્રમોનું આયોજન કરવું. કેટલાક ગામોમાં, લોકો જમીનની તૈયારી, વાવણી અને લણણી જેવી કૃષિ પદ્ધતિઓ સાથે એકબીજાને ટેકો આપવા માટે ભેગા થાય છે. સમય જતાં, સમુદાયો ઘણીવાર વહેંચાયેલી કુદરતી સંપત્તિ અને સંસાધનો જેવા કે પાણી, ચરાણની જમીન અને વન પેદાશોના ઉપયોગ અંગેની કેટલીક પદ્ધતિઓ પર સંમત થયા હતા. ઘણા આદિવાસી સમુદાયોની બાબતમાં આવું જ છે. અમુક અંશે આજે પણ ગ્રામીણ ભારતમાં ગ્રામ સમુદાયોમાં આવું જ છે. આવી પ્રથાઓ - આપણે તેમને 'નિયમો' કહી શકીએ, જો કે તે ભાગ્યે જ લખવામાં આવી હતી - સમુદાયોને સંસાધનોની સુરક્ષિત સુલભતા પૂરી પાડી છે. પરંતુ તેનો અર્થ એ પણ છે કે સમુદાયની અંદરના તમામ

© NCERT not to be republished

પરિવારો અને વ્યક્તિઓની ચોક્કસ ફરજો બજાવવાની હોય છે. અન્યથા, સમુદાય સરળતાથી કાર્ય કરશે નહીં.

ધ્યાન રાખો

- વર્ષોવર્ષ, મધ્ય પ્રદેશના ઝાબુઆ શહેરની આસપાસનો વિસ્તાર પાણીની તીવ્ર કટોકટીનો સામનો કરી રહ્યો હતો.કટોકટીના સમયે કોઈ પણ વ્યક્તિ કે કુટુંબને ટેકો આપવા માટે એકઠા થવાની તેમની હળામા (જુઓ મુખપૃષ્ઠ) પરંપરાને અનુસરીને, ભીલ સમુદાયે સેંકડો ગામોમાં હજારો વૃક્ષો વાવવાનું નક્કી કર્યું. ભીલોએ વરસાદી પાણીના સંગ્રહ માટે ઘણી ખાઈઓ પણ ખોદી હતી અને જળ સંચયની અન્ય રચનાઓ પણ બનાવી હતી. તેમને આ કામ માટે પગાર મળ્યો ન હતો, પરંતુ તેમના સમુદાય અને પર્યાવરણ પ્રત્યેની તેમની ફરજ તરીકે તે કર્યું. હલ્મા પરંપરામાં, હેતુ પૃથ્વી માતાની સેવા કરવાનો છે. 2019 માં, શિવગંગા ચળવળના શ્રી મહેશ શર્માને ભીલ સમુદાયો સાથે પરિવર્તનશીલ કાર્ય કરવા બદલ પદ્મશ્રી એવોર્ડથી સન્માનિત કરવામાં આવ્યા હતા.
- વર્ષ 2015માં ચેન્નઈમાં આવેલા પૂર દરમિયાન રસ્તાઓ નદીઓ તરફ વળ્યા હતા અને લોકો હવે અવરજવર કરી શકતા ન હતા. લગભગ બધી દુકાનો બંધ કરી દેવામાં આવી હતી અને સેવાઓ વિક્ષેપિત થઈ હતી. ઘણા ખાનગી જૂથો, ખાસ કરીને આધ્યાત્મિક અને ધાર્મિક સંસ્થાઓએ, મોટા પ્રમાણમાં ખોરાક રાંધ્યો હતો અને જે લોકોને તેની જરૂર હતી તેમને તે વહેંચી હતી.
- બદલામાં કશાની અપેક્ષા રાખ્યા વિના સમુદાયના હિત માટે કંઈક કરવા માટે લોકો એકઠા થયા હોવાના આવા ઘણા વધુ ઉદાહરણો છે. તમે કોઈનું નામ સાંભળ્યું છે?

ઉપરોક્ત વાસ્તવિક જીવનની વાર્તાઓ સમુદાયને ગ્રામીણ સંદર્ભમાં દર્શાવે છે. સમુદાય શહેરી સંદર્ભમાં પણ હાજર છે, જો કે તે થોડો અલગ રીતે કાર્ય કરી શકે છે. ચાલો આપણે વાસ્તવિક જીવનની બીજી વાર્તાનું એક ઉદાહરણ જોઈએ.

© NCERT not to be republished

ડવમા

આજથી ૨૦ વર્ષ પહેલાં અમદાવાદ (ગુજરાત)ના એક વિસ્તારમાં એક નાનકડા ઓટો-ફેબ્રિકેશન વર્કશોપના માલિક કમલ પરમારે રસ્તા પર વંચિત બાળકોનું એક જૂથ જોયું. કેટલાકે શાળા છોડી દીધી હતી, જ્યારે કેટલાકે ક્યારેય શાળાએ ગયા ન હતા. કમલે તેમના નિયમિત કામના કલાકો પછી, દરરોજ સાંજે 5:30 થી 9:30 વાગ્યા સુધી તેમને ટ્યુશન આપવાનું શરૂ કર્યું. તેમણે બાળકોને મફત રાત્રિભોજન પણ પ્રદાન કર્યું હતું. ટૂંક સમયમાં જ, ૧૫૦ બાળકો નિયમિત રીતે આ વર્ગોમાં ભાગ લેવા લાગ્યાં અને તેમને આ પાઠમાં ઊંડો રસ પડ્યો!

સ્થાનિક શાળાના કેટલાક શિક્ષકોએ વર્ગો જોયા અને થોડા સમય માટે શિક્ષણમાં જોડાયા. તેમાંના એકે નોંધ્યું, "આ બાળકોને બેસવા માટે યોગ્ય પાટલીઓ મળતી નથી, તેમની પાસે કોઈ 'સાયલન્ટ ઝોન' વર્ગખંડો નથી અને ત્યાંથી પસાર થતાં વાહનો ખૂબ ઘોંઘાટ કરે છે, તેમ છતાં તેઓ શિક્ષકો તેમને જે કહે છે તેના પર પોતાનું બધું ધ્યાન આપે છે. આ વાત મારા હૃદયને સ્પર્શી ગઈ. મને તેમના તરફથી જે પ્રેમ અને સ્નેહ મળ્યો તે અવિશ્વસનીય હતો. " કેટલાક મોટા બાળકો કે જેઓ નિયમિત શાળાઓમાં ભણતા હતા તેઓ પણ કમલના વર્ગમાં ભણાવવા માટે સ્વયંસેવકો તરીકે જોડાયા હતા. તેમાંના એકે કહ્યું, "અમે ત્યાં ભણાવવા ગયા હતા, તેના બદલે અમે તેમની પાસેથી ઘણું શીખ્યા."

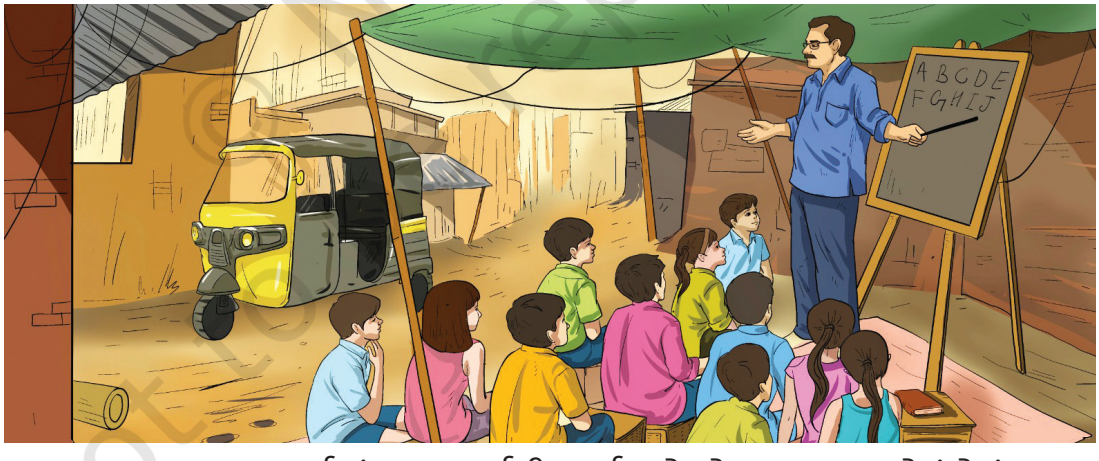

- તમારા વર્ગમાં આ વાર્તાની ચર્ચા કરો. તે સમુદાય પ્રત્યેનું કેવું વલણ દર્શાવે છે?
- કમલ પરમારની પહેલમાં કયા મૂલ્યો પ્રતિબિંબિત થાય છે?
- એ વંચિત બાળકોનો વિચાર કરો. શું તમે માને છે કે સમાજ તેમની સાથે અન્યાયી રહ્યો છે?

© NCERT not to be republished

- બધા બાળકોને શિક્ષણની સુલભતા મળે તે માટે સમાજે શું કરવું જોઈએ?

છેલ્લા ૩૦ કે ૪૦ વર્ષમાં નવા પ્રકારના સમુદાયો પણ ઉભરી આવ્યા છે. ઘણા શહેરી વિસ્તારોમાં નિવાસીઓના કલ્યાણ સંગઠનો એ સમુદાયોના ઉદાહરણો છે જે તેમના પોતાના નિયમો અને નિયમો બનાવે છે. તે કચરાના વ્યવસ્થાપન, સામાન્ય વિસ્તારોની સ્વચ્છતા, પાલતુ પ્રાણીઓની સંભાળ લેવી વગેરે વિશેના નિયમો હોઈ શકે છે. સમુદાયમાં રહેતા લોકો આવા નિયમો અને કાયદા બનાવવામાં ભાગ લે છે.r

છેવટે તો સમુદાયો પરસ્પર અવલંબિત હોય છે. ઉદાહરણ તરીકે, આ જ રેસિડેન્ટ્સ વેલ્ફેર એસોસિએશનો પુરવઠા માટે વેપારી સમુદાય પર અને કચરો સંભાળવા માટે મ્યુનિસિપલ કામદારો પર પણ આધાર રાખશે. આપણા જટિલ સમાજોમાં, દરેક વ્યક્તિ અન્ય સંખ્યાબંધ લોકો અને સમુદાયો પર આધારિત છે.

ચાલો શોધીએ

તમારા પરિવારની બહારના બધા લોકોની સૂચિ બનાવો કે જેઓ એક અથવા બીજી રીતે તેમના કાર્ય દ્વારા તમને ટેકો આપી રહ્યા છે.r

હવે આપણે સમજીએ છીએ કે 'સમુદાય' એ એક લવચીક ખ્યાલ છે. થોડાં વધુ ઉદાહરણો:

- જતિ, અથવા તેના પેટાવિભાગને ઘણી વાર સમુદાય પણ કહેવામાં આવે છે.

© NCERT not to be republished

- કોઈ એક ચોક્કસ ધર્મ, પ્રદેશ, કોમ-મોન કાર્ય અથવા રસના લોકોના જૂથને, ખાસ કરીને નાના જૂથને, પણ સમુદાય કહી શકાય; જેમ કે, 'મુંબઈનો પારસી સમુદાય', 'ચેન્નાઈનો શીખ સમુદાય', 'અમેરિકાનો ભારતીય સમુદાય', 'કેરળનો વૈજ્ઞાનિક સમુદાય', 'આપણી શાળાનો કલા સમુદાય', 'ગામનો ખેડૂત સમુદાય' વગેરે... યાદી અનંત છે!
- તમારી શાળામાં, તમે વિવિધ સમુદાયોના ભાગ હોઈ શકો છો - તમારા વર્ગ, અલબત્ત, પરંતુ રમતગમત સમુદાય, રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના, રાષ્ટ્રીય કેડેટ કોર્પ્સ, વિજ્ઞાન અથવા નાટક ક્લબ, વગેરે.

ચાલો શોધીએ

→ તમે કયા પ્રકારનાં સમુદાયોનો ભાગ છો?

→ શું ત્યાં કોઈ ક્લબ છે કે જેનો તમે શાળામાં ભાગ છો? તે કેવી રીતે કાર્ય કરે છે?

આપણે આગળ વધીએ તે પહેલાં...

→ કુટુંબ એ માનવ સમાજનો પાયો છે. આદર્શ રીતે, કુટુંબના સભ્યો તેમની ઘણી ફરજો અને કાયોર્માં એકબીજાને ટેકો આપે છે.

→ સમુદાય, એક મોટું એકમ, એ પણ સૂચવે છે કે લોકો એકબીજાને ટેકો આપવા માટે તેમના શ્રેષ્ઠ પ્રયાસો કરે છે. 'સમુદાય'ને ઘણી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે અને સમુદાય ઘણા પ્રકારના હોય છે.

→ છેવટે તો સમુદાયો પરસ્પર અવલંબિત હોય છે.

પ્રશ્નો, પ્રવૃત્તિઓ અને પ્રકલ્પો

1. તમે તમારા કુટુંબ અને પડોશમાં કયા નિયમોનું પાલન કરો છો? શા માટે તે મહત્ત્વના છે?im
2. શું તમને લાગે છે કે કેટલાક નિયમો કુટુંબ અથવા સમુદાયના કેટલાક લોકો માટે અન્યાયી છે? કેમ?
3. તમે નિરીક્ષણ કરેલી ઘણી પરિસ્થિતિઓનું વર્ણન કરો જ્યાં સમુદાયનો ટેકો ફરક પાડે છે. તમે દોરી શકો છો અથવા આના વિશે લખો.

© NCERT not to be republished